

Trafikskadenämnden – debatt

I föregående nummer av av tidskriften (NFT 1/2002) diskuterade Edmund Gabrielsson argument för och emot Trafikskadenämnden. Bengt H. Johansson kommer här med ett genmäle. Debatten fortsätter med ytterligare en replik av Edmund Gabrielsson.

”TN – en korporativistisk organisation som bryter mot EUs rättsprinciper”

av Bengt H. Johansson

I en presentation för och emot Trafikskadenämnden har dess förre ordförande E. Gabrielsson i ett särskilt avsnitt kommenterat den kritik som jag tidigare framfört mot nämnden.

Kommentaren är av sådan art att den bör bemötas.

Jag har dels i en skrivelse till EU-kommissionen hemställt om att kommissionen prövar om Trafikskadenämnden är en sådan institution som står i överensstämmelse med EUs syn på konkurrensbegränsning, dels i en studie om domar vid Stockholms Tingsrätt noterat förhållanden som innebär kritiska synpunkter på Trafikskadenämnden.

Gabrielsson har inledningsvis antytt att jag genom att uppge yrke och uppdrag skulle vilja göra sken av att ha myndighetslednings stöd för min framställning.

Bengt H Johansson är leg. läkare samt forskare vid Belastningsskadecentrum, Umeå. Han är även ordförande Fristående Försäkringsmedicinska Läkarkollegiet.
drbengt@algonet.se

Min skrivelse till kommissionen har gjorts på brevpapper med mitt eget brevhuvud varvid jag undertecknat att jag *är* legitimerad läkare, att jag *är* ordförande i Fristående Försäkringsmedicinska Läkarkollegiet samt att jag *innehär* en tjänst som forskare vid Belastningsskadecentrum. Att presentera sig på detta sätt är helt vedertaget och i överensstämmelse med vad som är brukligt. Som jämförelse kan noteras att Trafikskadenämndens läkare regelmässigt undertecknar sina utlåtande på jämförbart sätt, utan att de därmed representerar vare sig klinik eller institution.

Utgångspunkt för kritik

Min kritik mot Trafikskadenämnden har en politisk, en allmän och en professionell utgångspunkt.

Politisk utgångspunkt

Den *politiska* har fyra dimensioner.

1. Trafikskadenämnden är sammansatt av representanter från organisationer och är därmed en korporativistisk institution, ett inte ovanligt förhållande i Sverige men främmande inom EU. Jag är principiell motståndare till all form av korporativism då den kränker demokratiska värden.
2. Trafikskadenämnden är ingen domstol, men utövar en *de facto* funktion som domstol varvid bedömning av sambandsförhållanden och invaliditet sker på handlingar där

den skadade ej får plädera muntligt. Att inte få plädera muntligt i sin sak är ett flagrant brott mot rättsprinciper inom EU där muntlig plädering inför domstol är ett juridiskt fundament. Trafikskadenämnden kränker därmed en skadads möjlighet att få sitt ärende bedömt på ett juridiskt korrekt sätt.

3. Genom Trafikskadenämndens verksamhet begränsas kundernas möjlighet att få uppfattning om brister eller fördelar med olika försäkringsbolag, då nämnden har till uppgift ge en enhetlig skadereglering. En kund som köpt en billig försäkring hos ett företag med låg kvalitet kan därvid erhålla samma kvalitet för sitt köp som den som köpt en dyr försäkring med hög kvalitet. Denna skillnad mellan produkterna från olika bolag döljs genom Trafikskadenämndens verksamhet och utgör därmed ett konkurrens hinder. Företag som har hög kvalitet på sin produkt och därmed högre kostnad får ej möjlighet att framstå som ett högvärdigt företag gentemot ett företag med låg kvalitet och låga priser. Denna aspekt har varit grunden för min anmälan till kommissionen.

4. Nämnden har till sig knutit tre läkare för bedömning av ärenden. Dessa läkare har inte ämbetsansvar och står inte heller under Socialstyrelsens tillsyn. De har ett mycket stort inflytande över vissa ärendens hantering trots att deras verksamhet inte kan prövas av någon instans. Förhållandet försätter den skadelidande i ett rättslöst och kränkande tillstånd med avseende på att få sitt ärende prövat på korrekt sätt.

Dessa läkare kan genom sin särpräglade ställning tillämpa kunskaper och erfarenheter som inte står i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet utan kan komma att bli ett uttryck för personliga uppfattningar och värderingar som inte hör hemma i ett rättssamhälle.

Allmän kritik

Den *allmänna kritiken* har som utgångspunkt en kritisk inställning till att domare i civila domstolar agerar som domare vid Trafikskadenämnden. Genom sitt arbete vid nämnden kan dessa komma att påverkas av nämndens värderingar och sätt att arbeta, vilket kan påverka domarna vid deras arbete med motsvarande mål vid domstol. Inte minst kan nämndens läkare kunna komma att inta en särställning som vittne vid domstol till följd av detta förhållande.

Professionellt motiv

Mitt *professionella motiv* har som bakgrund att jag under 20 år har varit ordförande och sekreterare i en mycket stor nationell läkarförening med främst allmänläkare, rehabiliteringsläkare och företagsläkare som medlemmar. Jag har i den funktionen under lång tid och med stor samstämmighet noterat att det inom läkarkåren finns uttalad irritation över hur vissa förtroendeläkare inom försäkringskassa och försäkringsbolag hanterar sitt uppdrag på ett mycket dåligt, ibland klandervärt sätt.

Som en reaktion på hur vissa försäkringsläkare har arbetat har därför bildats ett fristående försäkringsmedicinskt läkarkollegium. Kollegiets medlemmar, vilka inte får ha anknytning till försäkringsbolag eller försäkringskassa, har till sin uppgift att verka för att försäkrade personer erhåller en försäkringsmedicinskt korrekt bedömning samt kritiskt följa och värdera försäkringsmedicinska frågor och deras tillämpning.

Det sätt på vilket Trafikskadenämndens läkare har agerat har i hög grad varit påskynande till kollegiets bildande.

Jag har som ordförande tillsammans med en kollega i kollegiet uppvaktat och diskuterat missförhållanden med Gabrielsson och förklarat att kollegiet saknar förtroende för nämndens läkare. Gabrielsson har inte vidtagit någon åtgärd med anledning av detta men

han har korrekt uppfattat att kritik avgivits mot nämndens läkare för ”såväl partiskhet, arrogans som inkompetens”.

Min studie av domar vid Stockholms tingsrätt har utförts som en forskning inom min tjänst vid Belastningsskadecentrum. Studien finns publicerad som en publikation från centrat. (Belastningsskadecentrum/Arbetslivsinstitutet 2001-0942).

Studien belyser utfallet för dem som p.g.a. skadereglering stämt ett försäkringsbolag till Stockholms tingsrätt. Det framkommer därvid att ett oväntat stort antal personer vinner förmån vid tingsrätten och jag har därvid bl. a. konstaterat att Trafikskadenämnden genom dessa domstolsutslag inte på tillfredsställande sätt bevakat de skadades situation då huvudregeln är att dessa ärenden passerat Trafikskadenämnden.

Ett uttryck för den betydande influens som nämnden har vid domstol utgör det förhållandet att en av nämndens läkare var den läkare som i särklass var högst använd som vittne *mot* skadelidande. Även en annan av nämndens läkare var vanligt förekommande som vittne *mot* skadelidande.

Gabrielsson har inför detta forskningsresultat bedömt att mina resultat är befängda, att jag saknar kunskaper, att min uppsats är ostrukturerad och rapsodisk utan att på en

enda punkt exemplifiera grunden för sina påståenden.

Dessa personangrepp kan man lätt bortse från då uppskattning från jurister, myndigheter och läkare varit anmärkningsvärt positivt. Vad som dock är synnerligen allvarligt är att Gabrielsson ifrågasätter om en forskningsinstitutions studier om en enskild verksamhet, vilket Trafikskadenämnden är, skall få framföras på ett sätt som han inte uppskattar. Han hänvisar till yttermera visso till att en proposition från regeringen skulle vara av sådant värde att en forskningsrapport inte skulle få publiceras.

Kravet på censur har alltid varit ett argument då överhetsperson kritiserats. Det finns ingen anledning att tillmötesgå Gabrielsson i hans synpunkter om begränsning av det fria ordet och den fria forskningens villkor. Varje sådan totalitär tendens avvisas med kraft och oförbehållsamt.

Då jag konfronterats med enligt domstol skadade personer, som blivit kränkta och felhanterade av Trafikskadenämnden, har det inte utgjort någon lek från min sida. I stället är det med djupt allvar jag har tagit fram fakta samt pekat på avarter med ett rättsligt system som är främmande inom EU-gemenskapen. Genom insikt och kunskap kan en bättre verksamhet utvecklas.

Trafikskadenämnden – debatt (forts.)

”Den som sig i leken ger får leken tåla ...”

av Edmund Gabrielsson

Bengt H Johanssons kommentarer till min artikel i förra numret av NFT är av sådant slag att de inte bör får stå oemotsagda, även om ett bemötande kan ske tämligen kortfattat.

Johansson har som framgått för någon tid sedan i en studie av ett antal domar, meddelade av Stockholms tingsrätt, kritiserat domstolen i olika avseenden och i förbigående även berört nämndens verksamhet. Studien har utförts av Johansson i sin anställning hos Belastningsskade-centrum i Umeå, en institution som är knuten till den statliga myndigheten Arbetslivsinstitutet.

I min artikel fann jag skäl att i några avseenden kritisera studien. Johansson har nu tydligen blivit upprörd över att i sin tur ha blivit utsatt för kritik. Han försöker bl.a. att blanda bort korten genom att prata om censur. Det är emellertid en självklarhet att en försäkrings-tagare eller en skadelidande eller någon annan både kan och bör kritiskt granska försäkringsbolag och andra aktörer på området som t.ex. olika skaderegleringsnämnder och även berörda tillsynsmyndigheter och domstolar. Men man får rimligen tåla att arbetsmetoder, omdömen och slutsatser i sin tur blir kritiskt granskade och värderade. Det är ingalunda så att en person genom att arbeta under benämningen forskare kan kräva att få stå höjd över all kritik. Även här gäller faktiskt att den som sig i leken ger får leken tåla.

Jag begränsar mig i det följande till de inslag i studien som jag fann anledning att kritiskt kommentera. Som den uppmärksam-

me läsaren ser, grundas kritiken – nu liksom tidigare – på formella och sakliga brister i studien.

I sitt inlägg redovisar Johansson inledningsvis sina principiella synpunkter på nämndsystemet. I sina huvuddrag stämmer de överens med vad Johansson tidigare har framfört och med vad jag förhoppningsvis korrekt återgav i min artikel. Det kan konstateras att trafikförsäkringsbolagen i sina återkommande ansträngningar att få minskat – eller rent av att få slippa – en obligatorisk nämndgranskning av bolagens ersättningsförslag har fått en anhängare i Johansson. Han är tydligen en förespråkare av att en skadelidande skall hänvisas enbart till att godta bolagets ersättningsförslag eller att väcka talan vid domstol. Det är ytterst en rättspolitisk fråga om det för en viss typ av ersättningsfrågor, som t.ex. beträffande den obligatoriska trafikförsäkringen, skall finnas en kompletterande prövning av en särskild nämnd. Det ankommer sålunda på regering och riksdag att utifrån argumenten för resp. mot ett nämndsystem ta ställning till nämndsystemet som sådant. Själv delar jag, som framgått av min artikel, den grundläggande bedömning som gjorts av Kommittén om ideell skada och som också kommit till uttryck i regeringens proposition förra året om ändringar i skadeståndslagen. Jag tilläg-

Edmund Gabrielsson
är f.d. hovrättsråd och
generaldirektör och chef
för Försäkringsinspektionen.
Han var 1992–2000
ordförande i Trafikskade-
nämnden.
e.gabrielsson@telia.com

ger gärna att mina nio år i nämnden har övertygat mig om behovet av att en allvarligt skadad person i sitt underläge gentemot bolaget, särskilt då den skadade inte har stöd av något ombud eller på området kompetent sådant, på ett förhållandevis enkelt sätt får ersättningsfrågorna prövade av ett särskilt organ utanför bolaget, innan han eller hon tar ställning till om en process vid domstol skall öppnas.

Tredje man väljer inte bolag

Om statsmakterna inte längre vill söka påverka skaderegleringen så att jämförbara skadefall ersätts efter likartade linjer blir det möjligt för varje bolag att under konkurrens utforma en egen ersättningspolicy. Jag tror emellertid att det för de flesta framstår som minst sagt rimligt att t.ex. en fotgängare eller annan tredje man som skadas i trafiken i sina förhandlingar med bolaget inte helt skall vara beroende av den ersättningspolicy som råkar bli aktuell på grund av bilägarens val av försäkringsbolag. Som regeringen har framhållit är det en fördel med en viss fasthet i ersättningssystemet.

Nu till det som föranlett denna kommentar, dvs. Johanssons bemötande av några kritiska anmärkningar på hans ”domarstudie”. En huvudpunkt i min kritik avsåg att efter en redovisning av ett antal slutsatser i fråga om de granskade domarna slänger Johansson utan någon närmare motivering in påståendet att Trafikskadenämnden inte på ett tillfredsställande sätt tillgododrar de skadades intressen.

Innebörden härav kan inte vara annan än ett påstående om att nämnden inte på ett godtagbart sätt fullgör det uppdrag som statsmakterna gett nämnden. Mitt fördömande av Johanssons arbetsmetod kvarstår och jag har svårt att tro att cheferna för Belastningsskadecentrum och Arbetslivsinstitutet tycker att det är godtagbart att presentera ett påstått forskningsresultat utan att utveckla skälen härför. Om

jag, efter genomläsningen av Johanssons synpunkter på min artikel, förstått saken rätt är grunden för hans påstående att jag, och då möjligen även nämnden i övrigt, inte utan vidare godtagit hans åsikter och bedömningar i sambandsfrågor, främst i whiplashskadefallen och inte heller anammat hans i närmast kränkande ordalag framförda kritik av de läkare som nämnden använder för överprövning av bolagsläkarnas bedömningar.

Det är riktigt att Johansson på inbjudan av mig och nämndens kanslichef vid ett möte för något år sedan fick tillfälle att närmare redogöra för sin syn på sambandsbedömningar, bl.a. betydelsen av ett besvärstomt intervall i utvecklingen av en pisksnärtskada. I denna fråga står olika läkare mot varandra. Nämndens läkare och många andra läkare – se t.ex. artikeln av Charlotte Sachs i förra numret av NFT – har den principiella uppfattningen att nya besvär i nackområdet, efter det att de akuta besvären och på dessa direkt följande besvär försvunnit, inte kan anses vara en följd av olyckan. Johansson och andra läkare har däremot uppfattningen att samband mellan nya besvär och olyckan finns i många fall. Nämnden har, liksom domstolarna, då och då att utifrån bl.a. motstridiga läkarbedömningar bedöma den skadeståndsrättsliga sambandsfrågan. Även om den medicinska sakkunskapen spelar stor roll måste, som Jan Hellner i något sammanhang har understrukit, domstolarna, liksom nämnderna, ta en självständig ställning till sambandsfrågan. Ibland går det att se att läkarna har utgått från olika förutsättningar när det gäller vad som kan anses styrkt beträffande utredningen om hur besvären utvecklats. I andra fall är det ostridigt att t.ex. ett besvärstomt intervall föreligger. Om det då, som ofta är fallet, är fråga om en prövning av alternativa skadeorsaker, och således inte t.ex. om konkurrerande eller samverkande orsaker, skall en bedömning göras av om den av den skadelidande åberopade orsaken framstår som klart mera sannolik än den som

angetts av bolaget. När läkarbedömningarna står emot varandra kan domstolen, eller nämnden, av det ena eller andra skälet lägga någon läkares bedömning till grund för den rättsliga slutsatsen. Kan nämnden eller domaren däremot inte se att en viss läkares bedömning bör ges försteg framför de övrigas blir resultatet av den rättsliga prövningen oftast den att den skadelidandes mening om besvärsorsaken inte framstår som klart mera sannolik än den som bolaget åberopat. Jag medger att Johansson vid det nämnda mötet inte övertygade mig om att hans principiella uppfattningar om den medicinska sambandsbedömningen slår ut vad t.ex. de av nämnden anlitade sakkunnigläkarna anser. Nu liksom tidigare har domstolar och nämnder att i det enskilda fallet göra en bedömning av omständigheter och medicinska utlåtanden och sätta bedömningen in i de juridiska förutsättningarna med de slutsatser som följer därav.

Rättegång endast då skadelidande missnöjd med beslut

I övrigt bestod mina kritiska synpunkter i att jag konstaterade att Johanssons bristande insikter i juridiskt avseende klart framträdde och gav också exempel härpå. I sammanhanget kan skjutas in att Johanssons förvåning över att nämndens läkare i rättegångarna regelmässigt kommer att avge utlåtanden som är till nackdel för den skadelidande inte upphör att förvåna.

Det är ju nämligen så att i de fall, där nämnden med stöd av bl.a. nämndens läkare redovisat en annan uppfattning än bolaget, blir följden den att bolaget nästan alltid följer nämndens förslag. De förhållandevis få fall där det blir rättegång avser följaktligen med självklarhet de fall där nämndens yttrande gått den skadelidande emot.

Mot bakgrund av de olika och i den juridiska litteraturen ofta diskuterade och komplexa

problem som kan uppkomma vid en skadeståndsrättslig prövning av sambandsfrågor fann jag i artikeln vidare att Johanssons studie inte lämnade något bidrag till den diskussionen, vilket jag menade egentligen inte heller kunde begäras.

Jag ser ingen anledning att ändra mina omdömen på de punkter av Johanssons studie som jag tog upp i min artikel. Som jag angett får det i övrigt närmast ankomma på tingsrättens domare att ge sin syn på Johanssons forskningsinsatser.

Bolagens sakkunnigläkare

Avslutningsvis några ord i en fråga som inte direkt gäller nämndsystemet, nämligen den principiella – och då och då återkommande – kritiken beträffande att försäkringsbolagen vid skaderegleringen använder sig av sakkunnigläkare som är knutna till och avlönade av bolagen. Det är lätt att förstå att den tillämpade ordningen kan ses med misstänksamhet från en skadelidandes sida. Ordningen med från bolagen oberoende läkare knutna till Trafikskadenämnden tillkom 1991 på initiativ av bl.a. Försäkringsinspektionen för att öppna en möjlighet till överprövning av bolagets medicinska bedömning. Invaliditetsbedömningar och sambandsbedömningar är ingen exakt vetenskap och det är därför inte förvånande att nämndens läkare i flera av de remitterade fallen gör en bedömning som avviker från bolagsläkarens. Allmänt sett synes grund saknas för de ibland hörda påståendena att bolagsläkarna inte arbetar på ett tillräckligt objektivt sätt. I mitten av 90-talet gjorde Finansinspektionen på uppdrag av regeringen och med hjälp av särskild läkarexpertis en granskning av bolagsläkarnas bedömningar i ett stort antal fall, bl.a. från Trafikskadenämndens område. Resultatet av granskningen bedömdes som så tillfredsställande att ytterligare åtgärder inte ansågs påkallade.